

Guney Azerbaycan azadliq ve ozgurluk yolunda - 4

" Qizildan olsa qefesim - Azadliqa var hevesim " *

Yazinin 3-cu bolumunde Guney Azerbaycan veya daha dogru ve duzgun cografisel qavrami: Azerbaycanin guney hissesinde ve elecede Iran qabsaminda (cercivesinde) yasayan butun turklerin, cagdas ulusal(milli) hareketi vara bilecek 2 esas sonucdan soz acdiq. Onceki bolumlerde bu sonuclarin hansisin secmek, ulusal herekatimizin gonumuzde onunde olan en boyuk surqu oldugunu ireli surmusduk. Ustelik, bu sorqunu cavablamada cesidli qunularin koken rolu olmasin ve ozel yer teleb edmelerin vurqulamisdik. Yazinin bu ve gelen bolumlerindeise, cavablamada koken yer alan qonulardan soz acmaga gelmis oluruq.

1 - Oten 100 ilde yigma milletle unitar dovltdde yasdiqlarimiz ve tecrubelerimiz(cox qissaca):

Gecmisin unudan veya oyrenmiyen bir millet tarixsal yalnislarin donelemeye (tikrarlamaga) qatlasalidir, vebu donelemeyin acisini done be done ve qatlanib qalaxlanmasin cekmeye mehkumdur. Gecmis 100 ilde Guney Turku ulusal herekatinda asdigi alcaq -uca yollarin, elde etdiyi nayilliyetlerin, meruz qaldigi yenilmelerin ve elden verdiqi fursetlerin qisaca olsada, gozden gecirilmesi bugun ulusal hareketin hara varmasinda atilan atdimlara cirag olabilmesin goz ardi etmek olmaz.

Boyuk ve cox milletli, edaletli ve onegoturen(progressive) empraturluklar qurmus ve uzun zamanlar dunya gucune cevirilen Turk, 18-ci yuzilliyin yarilarindan hiz goturen ulusal dovletcilik(nation state) duzenini ciddiye almamisdur, veya en azi besit ve geceri bir baxisda oyle gorunur. Yalniz bir ulusu (milleti) esas goturen bu duzen Turkun daha genis, universal ruhun doyura bilmedigi icun, bir nece istisna sanmaqla, ulusal dovletcilik (nation state) duzeninin cisidli Turk uluslari terefinden menimsemesine can atilmadigin, o dunemlerde, izlemek cetin degildir. Cetin ki ne demek! ap-aciq gormek olur.

Ulusal Dovletcilik (nation state) duzeni hiz aldiqca ve doletcilikde bir millet esas alinip sistemler onun cixarlari uzerinde formalasdiqca, bu guclerin dunya gucune cevirilib ve bu duzeni oz cixarlari tusunda yararlandiqca, Turkler, boyuk olcude dunyanin ve ozellikle bolgenin hakimlik ve qudret alanin bir bir itirmeye meruz qalmis ve tarixsal egemanliqlarin get-gede elden vermis olurlar.

18 ve 19-cu yuzilliklerden baslayan itgiler, Turk ulusnun balalarinda tabi ki bir titreyibde yeniden oyanis ve ozune geliban ozunu qoruma hissiyatina zemininde yartmis olur. Bebelikle Turk uluslarinin bir kesimi yeni duzen ve serayitle meydana gelmeni uyqun gormeye baslayirlar. Bu acidandir ki Osmanli emperaturluqunda 18 Y.illyin yarilarindan baslayaraq yenilesme - cagdaslasma veya "teceddud" herekati ayaqlanmaga basliyip ve hetta hakim elitin uyqun sanmasi neticesinde dovlət qurallarına cevirilmege baslayir. Ustelik, Turk uluslarinin bezilerinde ulusal dovlət (nation state) formasindan yararlanip ve ulusal(milli) hareketlerin serayit gorerek baslanmalarına da neden olmusdur.

Türk aydınlarının ve qaygıçekenlərinin bu yeniləmə - çağdaşlaşma və ya Osmanlı ifadəsile desək "tecceddud" hərəketi, Güney Azərbaycan və ələcedə "İran Məmaliki Mehruse" sində "Məsruyyə Hərəketi" (1895 - 1912) formasında uzun göstərməyə başlayır. Quzeydəse, toplumsal polarizəlik və ulusal(millə) dövlətçilik hərəketinin təməllənəsinə səbəb ola bilər. Güney Türku bukez yeni düzən sanılan, ulusal çıxarlar pəsində olmaq idiyasından ilham ələdə, yene, yeniləməni, çağdaşlaşmanı, məsruyyə hərəketinin əmələlədiği sınırlı ədəlet və oncul istəkleri yalnız özünə və öz ulusuna məhdudlaşdırmır. Belkə hər zamanki kimi , öz icində və civarında yasayan başqa millət və xalqlarında faydalandırmaq isteyir və onların səadətinin təmin olmasına yenedə uzununkündən çox can atmış olur.

Məsruyyə hərəketinin bütün yönlərində buna tənq (səhid) olmaq olur. Aclıq çəkib böyük Settar Xanın onculuyundə məsruyyə quran Tebriz və İran qəbsəminin başqa Türkləri məsruyyə hərəketinin sonuc xəyirələrin yalnız özələrinə və öz millətlərinə yox, beləke bütün yaxın döğünü (sərqi) ədəlet və yeniləmə(tecceddud) bayraqlarının ələtində birləşdirməyi düşünüb və səslənirlər. Odur ki böyük Settar Xandan o ədəlim(meshur) dəyimi: mən əcnebi bəraqi ələtinə gətmək istəmərim, belkə 7 dövlətidə öz bəraqım ələtinə ələmaq niyyətim var... diyer.

Bu cəbaların ən hizlanmış çağlarının (1905 - 1911) sonucunu, oyunlar və fırtınalar ələsində, hilelərilə Tehranın Atabək bağında çəkdirilib və Fars - Rus ələlə güllələnən böyük Settar Xan və yandaşları simasında və ələcedə ulusal təməllərə dayanan yeniləmə - çağdaşlaşma, demokratlaşma və yayqın ədəlet əmələlə ayaqlanan Məsruyyə Hərəketinin qanda böğulməsində gürurük.

Güney Türkünün ulusal (milli) hərəketi, otən 100-nin başlanqıç çağlarından, çoxunluq ələdugu bir cüqrafi ələnində ləyiqçesinə minlər yıl yonətmiş ələdugu, bugün İran ədəlanan qəbsəmin böğazına süvənəməkdə olan ələzəliklə, bələsi bir əci təcrubə ələsindən yola düşmüş olur. Bu qədər bilmez, cərəğın vərən ələi kəsən, döstün sətən ələzəlik, Məsruyyə Hərəketinin böğdurlməsinə can atar, və onun ələfəsində özğələrin çıxarların təmin etmək oyununda bir uydurma və ryal ələmayan ulusa-oxsar (pəsədo-millət) və ya əğızlarında saqqız ələdirilmiş Fars əriyəciliği ələsində çayırlandıqı başlayıb və günə-gündən güc ələninin mənimsər. O zaman dünya güclərinin çıxarları ələsində onların ələllərlə olusdurulmuş bu qondarma kimlik təəri və qavramları oqəder tıkrarlar ki özudə ona inanmış kimi olur.

Ardı gələn böləmdə...

Sayqı və sələmlərimlə,
Ekin Altunbay

* Azərbaycan ulusal(millə) hərəketçilərinin May 2006 ayaqlaşmalarında səsləndirdikləri hərəy (suar - isloqan)-lərdən biri.